

101); M-L., REW³ (8154) hi afegeix un cat. *espingueta* 'agulla amb punta de diamant', mot absolutament inoït, i que no deu ser més que una de les habituals confusions de M-Lübke, embolicant el rar mot castellà de Segl amb el nostre *espinguet* xisclador. No crec que mereixi fe l'ús que féu un cop Raimon Casellas (*Multituds*) de *respignador* (*AlcM*) segurament per «catalanitzar» el castellanisme *respingador*. —⁴ *Salpinx* en Sèrvius, *salpicta* i *salpista* 'trompeter' en d'altres escriptors de baixa època, *salpica* en lloc de *salpinx* en poetes del temps carolingi (*ALLG* VII, 443). —⁵ Una altra variant fóra suposar que evolucionant *SALPINGARE en *sopingar, i havent-se sentit so- com a prefix atenuador, contradictori del matis d'*espingar*, hi hagué «canvi de prefix», segons *esclatar*, *esclamar*, *escriu*(*ass*)*ar*.

Espinifer, V. *espina* *Espinjol*, *espinjolar*, V. *punxar* *Espinós*, V. *espina* *Espinotxa*, V. *espinjolar* (*PUNXAR*) *Espinula*, V. *espina* *Espinyadora*, *es*²⁰ *pinyar*, *espinyec*, *espinyocar*, *espinyolar*, *espinyonar*, V. *pinya* *Espinzellar*, V. *pinzell* *Espioca*, *espiocar*, V. *espiar* *Espiocar* 'espollar' i *espiorc*, V. *pellucar* *Espionatge*, *espiot*, *espiotejar*, V. *espiar* *Espipar-se*, *espipell*, *espipellada*, *espiellar*, V. *pipa* *Espira* 'guspira', V. *guspira*

ESPIRA, pres del ll. *spīra* 'espiral', i aquest, del gr. *σπείρα* id. □ 1.ª doc.: 1803, Belv.

DERIV.: *Espiral* [1803].

CPT.: *Espiroide*. *Espiròmetre*. +*Espiroqueta* 'virus de la sífilis' (manca encara *DFA* i *AlcM*), format amb *χαίτη* 'cabellera'.

Espiral, V. *espira*

ESPIRAR, pres del ll. *spīrāre* 'bufar', 'respirar'. □ 1.ª doc.: *Homilies*.

En la documentació antiga d'aquest verb ens sentim en dubte de si es tracta realment de SPIRARE o dels seus derivats *inspirare* o *a(d)spirare*, pronunciacions imperfectament en pla llenguatge català: «Adam, que Déus avia feït al seu semblant e a la sua image, e-l avia *espirad* del seu sent *espirit*», *Hom.*, 6v6. «Dels cels, oh Princesa, - en l'alta cadira, / veeu com lo Pare, - en una natura, / Déu lo fill engendre - ab goig sens mesura: / lur voluntat sancta - l'esperit *espira*», Jaume d'Olesa, c. l'a. 1500, *JMBover* (*BiEscrBal.* II, 15.27, 4). Sembla més aviat pronúncia vulgar d'*inspirar* en les *VidesR*: «per què ela, *espirada* per l'Esperit Sant, conselà al pare ---» (f° 229r2). Cf. *espira* (*GUSPIRA*).

DERIV.: *Espirable*; *espirabilitat*. *Espiració* [Llull]: «del dimoni, qui-m fahia temptar Blanquerna con fos desobediencia a la divinal *spiració*, qui l'apellava, per vida eremitana, a ésser son amador, contemplador» (*Blanq.*, *NCl.* I, 128.15), on certament deu estar per *inspiració*. *Espiracle*. *Espirador* (*VidesR*, 116r1). *Espirall* [c. 1400]: «traure l'ànima --- breu cosa és --- Un asseure de barres ho farà; una petita d'aygua e de reu-

ma, qui-s posarà en la gola, qui tancarà lo *spirall* de la vida», Ant. Canals (*Providència*, *NCl.*, p. 120); «*espiralls* o llocs per hon se escura la aygua: colluviaria», *OPou* (*TbPu.*, 16); «ni per l'*espirall* de l'estable veia gota de llum», Pons i Mass. (*Trascant p. l. S.*, 8); a Mall. *espirai* 'respiració', «ho fem perquè el foc no tengui *espirai* per enlloc», m'explicaven carboners mallorquins a Banyalbufar (1964), del ll. SPIRACULUM; per via sàvia *espiracle* [no *DFA.*, però sí *AlcM*, forma sens dubte preferible a *espiracul*, la que anotava Ed-Fontserè, c. 1925, en el seu *DOrt.*]; *espirallar*. *Espirament* [*VidesR*, f° 62r1]. *Espiratiu*; *espirativitat*.

Espirit, antigament *espirit*, pres del ll. *spīritus*, -tūs, 'buf', 'aire', 'esperit' [*Hom.*]: «cel om à caritat en si a cui és pus car zo que pus car li deu ésser, zo és Déu e l'*espirit* d'om, qui ja sempre durarà, e totes altres coses temporals periran» (1v21), i veg. supra. En català com en oc. (*esperit*) i francès (*esprit*) l'accent apareix traslladat de la síl·laba *pi* a la síl·laba *ri*, com és natural tractant-se d'un cultisme molt antic, que per tant no es transmeté per via hereditària sinó calcant la pronúncia eclesiàstica del llatí, que a l'Edat Mitjana pronunciava avançant l'accent de tots els proparoxítons (i molts paroxítons) dient *dominicus*, d'on el modern *dominic*, cast. *dominico*,¹ el nostre *humit* < *humidus*, etc. Més tard es generalitza la forma dissimilada *esperit*, que és la que veiem ja en Llull («la saviea e l'enteniment que lo sant *Sperit* dóna», *Blanq.*, *NCl.*, 183.29) i en Cerverí.

³⁰ El caràcter de paraula transmesa per via culta aquí es fa sentir també en el grup inicial, que no solament fins molt tard es grafia *sperit*, sinó que sovint es pronunciava així, fent bisíl·lab el mot; pronúncia cultíssima, al costat de la qual també hi hagué *esperit* trisíl·labic, perquè era l'única forma que la gent no estudiantosa era capaç de pronunciar. Els poetes se serveixen de vegades d'aquesta dualitat per comptar el mot com a dues o tres síl·labes segons la comoditat de llur vers (tot grafiant sempre *sp-*): recurs que ja veiem practicat per Cerverí, on veiem el mot comptat per dues síl·labes fins darrere consonant: «Déus volc far --- de si metex parts tres, / segons c'avets ausit: / Payre, Fill, Sant *Sperit*», «Payres, Fills, Sans *Sperits*» (*Maldit*, v. 460; *Oració d. t. d.*, v. 171) i en canvi trisíl·lab en ³⁵ «En nom del Pare e del Fill / qui-ns gart de mal e de perill / e del Sant <E>*sperit*, amén» (ibid.).

En totes les llengües romàniques ha desenrotllat bastants significats secundaris, per als quals V. l'estudi de Charles Bruneau.² Em limito a recordar, en la nostra: 'capacitat d'alenar, respiració': «una fumerola que tapava els *esperits*», Coromines (*La Mort de Joan Apòstol* III, p. 60); 'moviment del rellotge', per una curiosa i emfàtica comparació amb allò que es mou silenciosament, però sense repòs, dins nostre [Noller], a la zona immediata a Barcelona (EdFontserè, afegit c. 1925 al seu *DOrt.*), d'on es passa a designar el pèndol, a manera de personificació d'això [1678, Manacor, *AlcM*, i així ho sento a Àreu de V. Ferrera, 1933].

'Essència destil·lada de certs cossos químics', evolució ja molt antiga i internacional, i comuna fins avui a